
Rafaela
KOVAČEVIĆ

STANOVNIŠTVO,
KUĆANSTVA I NASELJA
LONJSKOG POLJA –
DEMOGRAFSKA
ANALIZA

STANOVNIŠTVO

Park prirode Lonjsko polje prostire se sjeverno od rijeke Save uz sljevove Lonje, Velikog i Malog Struga, Ilove, Česme, Pakre i drugih rijeka i potoka. Obuhvaća prostor između Siska i Nove Gradiške, na kojem se susreću teritoriji više općina i gradova Sisačko-moslavačke županije (97% Parka se nalazi u toj županiji). Preostali mali dio parka, ali bez naselja, pripada Brodsko-posavskoj i Zagrebačkoj županiji. Stoga ove županije nećemo ni spominjati u našoj analizi.

Područje Parka prirode Lonjsko polje svojom površinom od 50.650 ha jedno je od najvećih plavnih područja u Europi u kojem je sačuvano bogatstvo raznolikosti biljnog i životinjskog svijeta.

Unutar područja Parka prirode, nalazi se 19 naselja,¹ i to:

Općina JASENOVAC:

1. DRENOV BOK
2. JASENOVAC
3. KOŠUTARICA
4. KRAPJE
5. MLAKA
6. PUSKA
7. TREBEŽ
8. UŠTICA

Grad NOVSKA

1. BROČICE
2. SIGETAC NOVSKI

Općina POPOVAČA

1. DONJA GRAČENICA
2. OSEKOVO
3. STRUŽEC

Grad SISAK

1. ČIGOČ
2. KRATEČKO
3. LONJA
4. MUŽILOVČICA

5. SUVOJ

6. VELIKO SVINJIČKO²

Ukupno je u tim naseljima 1991. godine živjelo 8.248 stanovnika.³

Prije same analize demografskih podataka za ovo područje potrebno je napomenuti da se analiza temelji na objavljenim podacima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 1991. godine. Koristili smo se ponegdje i podacima iz popisa 1981. godine. Nažalost, glavnina podataka najnovijeg popisa stanovništva bit će dostupna analitičarima 2002. i kasnije, pa do tada ostaju jedini relevantni ovi koje iznosimo u nastavku.

Promjena broja stanovnika: mehaničko i prirodno kretanje

Analizirajući podatke o promjeni broja stanovnika na ovom području, vidi se da je od prvog popisa stanovništva iz 1857. godine do 1991. godine broj stanovnika u padu za 4.403 osobe, odnosno u posljednjih deset godina (1981.-1991.) za 641 osobu ili 7,2% (tablica 1 u dodatku).

Pad broja stanovnika nije započeo odmah nakon prvih popisnih godina. Također, nije bio kontinuiran, već su se izmjenjivala razdoblja s pozitivnim i negativnim kretanjem broja stanovnika. Do 1910. godine broj stanovnika se povećavao, zatim se smanjuje u idućem desetljeću (Prvi svjetski rat), pa ponovno raste do 1931. godine. Nakon te godine stalan je pad broja stanovnika.

Analiza po naseljima pokazuje da i u posljednjih deset godina (1981.-1991.) sva naselja bilježe pad broja stanovnika, osim Bročica u kojima je evidentiran porast.⁴

Na ovom području oduvijek je poljoprivreda bila dominantna grana privređivanja, pa kraj i danas ima obilježja izrazito ruralnog prostora. Industrija i urbani razvitak izazvali su veliki odljev stanovništva. U posljednjem desetljeću rat je dodatno pridonio regresijskim procesima u demografskom i gospodarskom smislu. Nažalost, ne samo u ovom području.

Osim odseljavanja, odnosno mehaničkog kretanja broja stanovnika, potrebno je sagledati i prirodno kretanje stanovništva.

Podatci o prirodnom kretanju broja stanovnika jedini su iz novijeg razdoblja. Navest ćemo ih za godine od 1991. do 1999. U prvom dijelu tog razdoblja (sve do kolovoza 1995.) na ovom području trajala su ratna zbivanja (i okupacija), što je sigurno dodatno utjecalo na sastavnice prirodnog kretanja stanovništva (tablica 2 u dodatku).

Devetogodišnje negativno kretanje prirodnog priraštaja, gdje više ljudi umire nego što se rađa, osnovne su vitalno-demografske karakteristike ovog područja.

U tom razdoblju prirodni pad je iznosio 446 osoba za cijelo istraživano područje, a analiza po naseljima ima gotovo ista obilježja kao i za cijelo područje. Opet moramo spomenuti Bročice, jedino selo s pozitivnim prirodnim priraštajem u tom razdoblju (porast od 19 stanovnika).

Autohtonost stanovnika Lonjskog polja

Koliko je stanovništvo Lonjskog polja autohtono (od rođenja stanuje u istom mjestu), a koliko je doseljeno u to područje, vidi se iz tablice 3 u dodatku.

Većina stanovnika ovog područja je autohtona – njih 59,1%, dok ih se 40,9% doselilo u to područje. Među doseljenima najviše ih se doselilo s područja iste općine⁵ i to 38,0%, dok su ostali došli iz neke druge (ondašnje) općine (30,8%) ili iz inozemstva (uključujući i područja bivše SFRJ).

Analiza po naseljima pokazuje da je 1991. godine u pet naselja živjelo više doseljenog stanovništva nego autohtonog. Trebež je imao najmanji udio autohtonog stanovništva na tom području.

Najintenzivnije se doseljavalo ponajprije u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, između 1946. i 1960. godine, a najveći desetogodišnji priljev stanovnika je zabilježen između 1981. i 1991. godine.

STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Sastav stanovništva analizirat ćemo prema dostupnim popisnim podacima, i to: po spolu i starosti, po aktivnostima i djelatnostima, radnoj snazi, zanimanju, nacionalnosti i naobrazbi.

Iz svih ovih struktura mogu se iščitati obilježja demografskih procesa i društveno-gospodarskog razvitka.

Spolna i dobna struktura

Iz spolne strukture stanovništva može se vidjeti prošlost i sadašnjost, a također i budućnost stanovništva u određenom kraju; to je kvalitativna odrednica razvoja naseljenosti.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na području Lonjskog polja je živjelo 3.924 ili 47,6% muškog i 4.324 ili 52,4% ženskog stanovništva. Na 1.000 žena bilo je 907 muškaraca.

Muško stanovništvo je 1981. godine bilo brojnije nego deset godina kasnije – za 356 pripadnika muškog spola (uostalom, ukupno stanovništvo bilo je brojnije), ali mu je udio bio manji. Tako je 1981. godine bilo 4.280 ili 46,8%

muškog stanovništva, a ženskog 4.867 ili 53,2%. Dakle, smanjivanjem broja stanovnika raste udio muškaraca, a smanjuje se udio žena u ukupnoj populaciji. Razlog takvom trendu u promjenama spolnog sastava stanovništva je što je u promatranom vremenu bila relativno veća emigracija žena u naseljima na Lonjskom polju.

Na 1.000 žena dolazilo je 1981. godine svega 879 muškaraca.

U svim naseljima ovog područja brojnije je žensko nego muško stanovništvo. Jedino ih je jednak broj u naselju Suvoj.

Iako se u pravilu rađa više muške nego ženske djece, u spolnoj strukturi ukupnog i odraslog stanovništva gotovo je redovito veći broj žena. Takav brojčani odnos među spolovima imaju razvijenija društva u kojima su više izloženi opasnostima muškarci nego žene (ratna stradanja, radni staž, uvjeti rada, opskrba obitelji itd.). Iz tih razloga nakon četrdesete godine života specifični mortalitet kod muškaraca nadmašuje mortalitet žena, te se usporedno s porastom životne dobi stvaraju sve veći "viškovi" žena. Neki od spomenutih uzroka spolne neravnoteže mogu se naći i na ovom području.

Osim opće spolne strukture stanovništva, za analizu kretanja stanovništva neobično je važan detaljniji pokazatelj ženskih dobnih kontingenata. Osim što služi razumijevanju sadašnjeg stanja populacije nekog kraja, on je vrlo dobar indikator biodinamičke aktivnosti populacije u budućnosti (tablica 4 u dodatku).

Podatci kazuju da je gotovo trostruko više žena u postfertilnoj dobi (dobna skupina od 50 i više godina), nego u predfertilnoj dobi (dobna skupina 0-14 godina). Dakle, trostruko je više žena izvan reprodukcijuskog ciklusa nego pred ulazom u reprodukcijusko razdoblje. Taj podatak nije nimalo ohrabrujući za reprodukciju stanovništva u neposredno nastupajućem razdoblju.

Analiza po naseljima upozorava na još gore pojedinačne primjere. Tako je selo Suvoj u predfertilnoj dobi imao svega dvije žene, u fertilnoj dobi 5, a u postfertilnoj dobi 20 žena. O odnosima ovih dobnih ženskih skupina u ostalim naseljima mogu se čitatelji informirati u tablici 4 u dodatku.

Analizom dobne strukture stanovništva dobivamo uvid u potencijalnu vitalnost i biodinamiku stanovništva nekog područja.

Uvid u opću dobnu sliku stanovništva na Lonjskom polju toliko je porazan, da nameće pitanje o sudbini daljnje reprodukcije stanovništva na ovom području. Jer ondje je starost sve izraženija.

Stanovništvo Lonjskog polja pripada starom tipu populacije, odnosno ima **populaciju duboke starosti**, prema analizi temeljenoj na podacima iz 1991. godine. Bez ikakvih sumnji možemo pretpostaviti da će upravo prikupljeni podaci popisom 2001. pokazati još lošiju sliku.

Godine 1991. je mladog stanovništva, u dobnoj skupini 0-19 godina bilo 1.980 ili 24,0%; zrelog, u dobnom rasponu između 20 i 59 godina, bilo je 4.114 ili 49,9%, a starog stanovništva, starijeg od 60 godina, živjelo je u analiziranim naseljima čak 2.017 ili 24,4% (tablica 5 u dodatku).

Indeks starosti (odnos starog i mladog stanovništva) bio je visok i iznosio je 1,019. Taj pokazatelj potvrđuje da se radi o staroj populaciji.

Slične karakteristike stanovništva imalo je ovo područje i 1981. godine. Stanovništvo je i onda bilo u fazi duboke starosti, samo je pokazatelj bio nešto blažeg intenziteta. Dakle, prilike su se u idućih deset godina pogoršale. To se lijepo vidi ne samo iz koeficijenta starosti nego i iz odnosa mladog, zrelog i starog stanovništva (tablica 6 u dodatku).

Najveći udio starog stanovništva 1991. godine imala su naselja Krapje (indeks starosti 3,654) i Suvoj (indeks starosti 3,286).

Mladih u tim naseljima gotovo i nema: 10,4% u Krapju i 13,0% u Suvoju.

Nešto bolju dobnu strukturu stanovništva imaju naselja Trebež (indeks starosti 0,469) i Bročice (indeks starosti 0,476).

Složen je sindrom demografskog propadanja nekog kraja. Često je teško razlučiti uzroke od posljedica. Demografskom slomu nesumnjivo pridonosi emigracija stanovništva, negativan prirodni priraštaj, gospodarski (ne)razvoj, način života, nepostojanje projekata revitalizacije, neprobuđeni interesi itd.

Starost se širi Lonjskim poljem; realno je pretpostaviti da je svakim danom izraženija, ne samo zbog očekivanog neumitnog nastavka silaznih trendova već i zbog izloženosti stradanjima u Domovinskom ratu. Ionako mali broj mlađih koji su živjeli na ovom prostoru i koji su preživjeli rat smanjen je odseljavanjem, vjerovalo se tek privremeno, dok se prilike ne poboljšaju. O (eventualnim) povratnicima nema podataka. Preostalo staro i nemoćno stanovništvo nije sposobno revitalizirati kraj, vratiti živost i život opustjelim selima. To je velik i zamršen zadatak i za mnogo više instancije.

Struktura stanovništva po aktivnosti

Struktura stanovništva po aktivnosti, kao i po broju zaposlenih u pojedinim sektorima djelatnosti, mijenja se iz dva-

ju razloga: zbog promjene demografskih obilježja stanovništva i zbog obilježja društveno-gospodarskog razvitka.

Aktivnim stanovništvom smatraju se one osobe koje svojim zanimanjem, odnosno radom, zarađuju sredstva za život. Toj skupini pripadaju i osobe koje traže prvo ili ponovno zaposlenje i osobe koje su prekinule rad radi odlučivanja vojnog roka ili su lišene slobode.

Osim aktivnog postoji i neaktivno stanovništvo. Kategoriji neaktivnog stanovništva pripadaju osobe s osobnim prihodom (najbrojniji su umirovljenici) i uzdržavane osobe, koje nemaju vlastita sredstva za život ili su im minimalna pa ih uzdržavaju roditelji, rođaci i drugi, a među njima najbrojnija su djeca i domaćice.

Godine 1991. aktivnih je bilo 3.398 ili 43,8%, osoba s osobnim prihodom 1.263 ili 16,3% i uzdržavanog stanovništva 3.096 ili 39,9% u ukupnom stanovništvu (tablica 7 u dodatku).

U odnosu na 1981. godinu, vidi se iz tablice, broj i udio aktivnog stanovništva kao i onog uzdržavanog u padu je, a u porastu je broj i udio osoba s osobnim prihodom (umirovljenici) (tablica 8 u dodatku).

S obzirom na dobnu strukturu stanovništva, odnosno na visok udio starog stanovništva, ni slika stanovništva po aktivnosti ne može izgledati bolje od postojeće.

Zaposleno stanovništvo

Zaposlenost stanovništva po pojedinim granama djelatnosti kao i prema mjestu rada ukazuje na gospodarsku razvijenost i gospodarsku strukturu kraja i na njegovu radnu privlačnost.

Na području Lonjskog polja je 1991. godine bilo 1.714 zaposlenika. Njih 349 ili 20,4% radilo je u mjestu stanovanja, a 1.365 ili 79,6% u nekom drugom mjestu. Većina zaposlenih "u drugom mjestu" radila je u istoj općini – 1.036 ili 75,9% (tablica 9 u dodatku). Podsjećamo na to da se ovdje radi o staroj administrativno-teritorijalnoj podjeli i, dakle, o nekadašnjim velikim općinama.

Sličan odnos između zaposlenih u selu i izvan sela nalazimo u gotovo svim naseljima na Lonjskom polju. Iznimke su Lonja, Kratečko i Jasenovac, u kojima više od 50,0% radi u mjestu stanovanja, te Suvoj u kojemu nitko ne radi u mjestu stanovanja.

Strukturirajući ih prema granama djelatnosti, većinu nalazimo zaposlenu u primarnom sektoru (1.274 ili 40,5%). Jasno je da se radi ponajprije o poljoprivredi. Slijede zaposleni u tercijarnom sektoru (977 ili 31,1%), najviše u obrtništvu i osobnim uslugama, potom u sekundarnom (611

ili 19,4%), najviše industriji i rudarstvu, te u kvartarnom sektoru (216 ili 6,9%), ponajviše u obrazovanju, znanosti, kulturi i informatici (tablica 10 u dodatku).

Najvažniji uzroci odlaska mladih sa sela kriju se u dvije činjenice: poljoprivreda je dominantna grana privređivanja, ali iz različitih razloga ne privlači (sve) mlade ljude; s druge strane, slaba je ili gotovo nepostojeća mogućnost zaposlenja u mjestu stanovanja ili u bližoj okolici jer su druge grane privređivanja nerazvijene. U potrazi za boljim, oni su se odselili. Rezultat toga su napušteni, zapušteni dijelovi područja, bez osobite perspektive.

Poljoprivredno stanovništvo

Broj i udio poljoprivrednog stanovništva u padu je. Godine 1981. bilo je ukupno 3.089 ili 36,0% poljoprivrednog stanovništva, a 1991. godine 2.063 ili 26,6%. S obzirom na to da u gospodarskom životu kraja dominira poljoprivreda, udio aktivnih nije baš zanemariv, što se vidi iz tablica 11 i 12 u dodatku.⁶

Sličnih obilježja su sva naselja unutar ovog područja.

Pad broja poljoprivrednog stanovništva nije zbog deagrarizacijskog procesa, dakle napuštanja poljoprivrede kao grane privređivanja, već zbog visokog mortaliteta i emigracije domaćeg stanovništva s tog područja.

Nacionalna struktura

Pregled podataka o nacionalnoj pripadnosti stanovnika na području Lonjskog polja 1991. godine (tablica 13 u dodatku) pokazuje da se nacionalno izjasnilo 95,6% svih stanovnika ovog područja, a 2,8% ih se nije nacionalno izjasnilo. (Nepoznatih je bilo 1,6%.)

U naseljima Lonjskog polja najbrojniji su Hrvati s 81,7%, a slijede Srbi s 11,7%. Ostale su narodnosti vrlo malo zastupljene.

Analiza po naseljima gotovo je slična onoj za cijelo područje. Jedina iznimka je selo Mlaka s većinskim srpskim stanovništvom (84,9%), a u Uštici je živjelo nešto više srpskog (50,4%) nego hrvatskog življa (45,9%).

Jugoslavena je bilo (138 ili 1,7%). Najbrojniji su 1991. godine bili u Jasenovcu (7,6% od ukupnog stanovništva).

Školska sprema

Podatci o strukturi stanovništva starog 15 i više godina prema spolu i školskoj spreml nalaze se u tablici 14 u dodatku.

Na području Lonjskog polja 1991. godine živjelo je 6.798 stanovnika starijih od 15 godina. Među njima je bez

školske spreme bilo 658 ili 9,7%, a od toga nepismenih 412 ili 62,6%.

Nepotpunu osnovnu naobrazbu imalo je 3.107 ili 45,7% osoba.

Završenu osnovnoškolsku naobrazbu imalo je 1.560 ili 22,9% stanovnika. Sa srednjoškolskom naobrazbom bilo je 1.244 ili 18,3% (najviše su zastupljene trogodišnje škole za KV i VKV radnike te srednje stručne škole), a najmanji je broj i udio onih sa višom (84 ili 1,2%) ili visokom naobrazbom (40 ili 0,6%).

Daljnja analiza po spolu pokazuje da žene dominiraju u skupini stanovništva bez školske spreme i nepismenih kao i onih s nezavršenom osnovnom naobrazbom.

Muškarci dominiraju u skupini stanovništva s osnovnom naobrazbom te srednjom, višom i visokom naobrazbom.

Slično je i po pojedinim naseljima unutar ovog područja.

Ovakva slika stanovništva po školskoj spreml i po spolu ne iznenađuje. S jedne strane, starije generacije lošije su obrazovne razine, a upravo su te generacije mnogo zastupljenije od mlađih u ovom području, i, s druge strane, žene su redovito slabije školovani dio populacije.

Starost stanovništva tako se još jednom pojavljuje kao otežavajuća razvojna činjenica. Osim što je stanovništvo staro, ono je i nenaobraženo. Prevladavaju osobe s nepotpunom osnovnom naobrazbom i one s osnovnom naobrazbom. Nije zanemarujući broj ni onih bez školske spreml, pa ni nepismenih.

Analiza po spolu ukazuje na dominantan broj žena među nepismenima i među kategorijama stanovništva bez školske spreml ili s nezavršenom osnovnom naobrazbom, što jasno govori o odnosu prema školovanju žena u ne tako davnoj prošlosti.

KUĆANSTVA

U posljednjih deset godina (1981.–1991.) opao je broj kućanstava i smanjila se njihova prosječna veličina (tablica 15 i 16 u dodatku). To su temeljne oznake promjena na toj razini.

Godine 1991. na području Lonjskog polja bilo je 2.894 domaćinstava; od toga je bilo 2.168 ili 74,9% obiteljskih, a 726 ili 25,1% neobiteljskih. Među neobiteljskima uvjerljivo su najbrojnija samačka kućanstva (687 ili 94,6%). Sudeći po dosad iznijetim podacima radi se o staračkim samačkim domaćinstvima.

Po broju članova domaćinstva prevladavaju dvočlana domaćinstva (757), a zatim slijede četveročlana (519) i tro-

člana domaćinstva (448). Prosječna veličina domaćinstava je 2,8 članova.

Većina domaćinstava - 2.246 ili 77,6% - posjeduje poljoprivredno gospodarstvo.

Deset godina ranije, 1981., bilo je 3.134 domaćinstava, obiteljskih 2.426 ili 77,4% i neobiteljskih 708 ili 22,6%. I tada su samačka kućanstva bila najzastupljenija (658 ili 92,9%).

Po broju članova domaćinstva najviše je bilo dvočlanih domaćinstava (823), zatim tročlanih (574) i četveročlanih (521). Prosječna veličina domaćinstava je tada iznosila 2,9 članova. Dakle, smanjuje se i ukupan broj kućanstava i njihova prosječna veličina.

I 1981. godine većina domaćinstava posjedovala je poljoprivredno gospodarstvo, njih 2.588 ili 82,6%.

ZAKLJUČCI

Ukratko ćemo ponoviti samo glavne nalaze demografske analize:

- unutar područja Parka prirode nalazi se 19 (21) naselja u kojima je, prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine, živjelo 8.248 stanovnika;
- od prvog popisa 1857. godine do 1991. godine ovo područje bilježi pad broja stanovnika za 4.403 osobe. U razdoblju od 1981. do 1991. godine broj stanovnika se smanjio za 641 osobu ili 7,2% u odnosu na popis 1981. Kontinuiran pad broja stanovnika ovo područje bilježi od 1931. godine;
- prirodno kretanje broja stanovnika na ovom području također ima negativne karakteristike. U devetogodišnjem razdoblju, tj. od 1991. do 1999. godine prirodni priraštaj je iznosio -447 osoba;
- stanovništvo Lonjskog polja je pretežno autohtono. Njih 59,1% od rođenja stanuje u istom mjestu, a 40,9% ih se doselilo, i to najviše iz okolice;
- na ovom području u vrijeme popisa stanovništva 1991. godine živjelo je više ženskog stanovništva. Žena je bilo 4.324 ili 52,4%, a muškaraca 3.924 ili 47,6%;
- trostruko veći broj žena je u postfertilnoj dobi (50 i više godina) nego u predfertilnoj dobi (0-14 godina) što ukazuje na starost i minimalnu mogućnost reprodukcije stanovništva;
- po dobnom sastavu stanovništva ovo područje pripada starom tipu populacije, odnosno populaciji duboke starosti. Prema demografskim definicijama, mladog stanovništva je bilo 1.980 ili 24,0%, zrelog 4.114 ili 49,9%, a starog stanovništva 2.017 ili 24,4%;

- sve je manje aktivnih stanovnika kao i uzdržavanog stanovništva (pretežno djece), a sve više je osoba s osobnim prihodom (pretežno umirovljenika). Takva aktivnost stanovništva ne iznenađuje s obzirom na dobni sastav;
- prema strukturi gospodarskih aktivnosti pokazuje se da je većina zaposlena u primarnom sektoru (1.274 ili 40,5%, najviše u poljoprivredi), zatim u tercijarnom (977 ili 31,1%, najviše u obrtništvu i osobnim uslugama), a najmanje u sekundarnom sektoru (611 ili 19,4%, najviše u industriji). Poljoprivreda je jedna od glavnih gospodarskih grana na ovom području;
- od onih koji su bili u tzv. stalnom radnom odnosu, većina je radila u drugom mjestu iste općine (odnosi se na nekadašnju "veliku" općinu);
- pad broja i udjela poljoprivrednih stanovnika manje je rezultat napuštanja te gospodarske grane a više mortaliteta i emigracije stanovništva s tog područja;
- većina stanovništva ovog područja nacionalno se izjasnila. Od tih koji su se nacionalno izjasnili, najbrojniji su Hrvati, njih 85,5%, slijede Srbi s 12,3%;
- iz analize školske spremne vidi se da prevladavaju osobe s nepotpunom osnovnom naobrazbom (3.107 ili 45,7%) i osobe s osnovnom naobrazbom (1.560 ili 22,9%). Manji je broj i udio onih sa srednjom naobrazbom (1.244 ili 18,3%);
- broj stanovnika bez školske spremne (658 ili 9,7%) kao i unutar tog broja broj nepismenih, uopće nije zanemarujući (412 ili 62,6%). Analiza po spolu pokazuje da žene dominiraju u skupini stanovnika bez školske spremne, u skupini nepismenih kao i u skupini s nezavršenom osnovnom školom. Muškarci su bolje školovani (iako još daleko od poželjnog) i njih je više u skupini domaćeg stanovništva s osnovnom, srednjom te višom i visokom naobrazbom;
- smanjuje se broj domaćinstava i smanjuje se veličina domaćinstava. U prosječnom domaćinstvu 1991. godine živi 2,8 članova;
- poljoprivreda je dominantna gospodarska grana što se vidi i po broju domaćinstava koje posjeduju gospodarstvo. Takvih je 2.246 ili 77,6%.

Iz provedene analize može se zaključiti da na području Lonjskog polja živi vrlo staro stanovništvo, da je broj stanovnika stalno u padu i da je teško (radije nemoćuće) očekivati samoobnovu u demografskom smislu.

Pitanje od kojeg ne možemo pobjeći, jer se nameće svom silinom, jest hoće li se nastaviti zabrinjavajući, ali nažalost i neminovni negativni demografski trendovi na

području Lonjskog polja ili će se poduzeti nešto, ponajprije u gospodarskom pogledu, što će vratiti ljude i oživjeti kraj?

DODATNA NAPOMENA

Prvi rezultati popisa stanovništva 2001.

Tijekom izrade studije o Lonjskom polju postali su dostupni prvi privremeni i nepotpuni rezultati popisa 2001. Stoga njihov kratki prikaz držimo korisnim za uvid u recentnu demografsku sliku istraživanog područja.

Godine 2001., tj. 31. ožujka, proveden je redoviti popis stanovništva, kućanstava i stanova. Nedavno su objavljeni i prvi privremeni rezultati popisa (koji, pretpostavljamo, ne mogu biti bitno različiti u konačnoj varijanti). Nažalost, objavljen je tek mali broj prikupljenih podataka, pa tablice (koje su priložene na kraju knjige) nismo mogli dopuniti, već smo izradili novu tablicu (tablica 17) s podacima o broju stanovnika i kućanstava po naseljima u 2001.⁷ Dopunjenim najnovijim podacima potvrđuje se teško demografsko stanje u naseljima unutar područja Lonjskog polja. Dakle, ondje se ne događa ništa novo: taj prostor nastavlja svoj put prema demografskom slomu.

Po tom privremenom izvješću vidi se da je područje našeg istraživanja od 1991. do 2001. godine izgubilo još 1 540 osoba ili 18,7% od ukupnog broja stanovnika. U osamnaest (od 19) naselja koja se nalaze u Parku prirode Lonjsko polje zabilježen je nemali pad broja stanovnika, negdje više, negdje manje. Najveći pad (apsolutnog) broja stanovnika imaju Jasenovac (398), Mlaka (329) i Uštica (262), sve u općini Jasenovac, koja je dijelom bila dugotrajno okupirana. Najmanji pad broja pučanstva u jasenovačkom dijelu Parka prirode imali su u analiziranom desetogodišnjem razdoblju Trebež (-4,8%) i Košutarica (-7,0%).

Sisački dio Parka prirode također je, poput jasenovačke općine, izgubio relativno mnogo stanovnika - 16,3%. Osobito je demografski "stradala" Mužilovčica, manje naselje koje je izgubilo 35% svog predratnog pučanstva. Natprosječan gubitak u tom dijelu parka prirode bilježi i Veliko Svinjičko (-20,7%).

Grad Novska "ima" dva naselja u Parku prirode Lonjsko polje: Bročice i Sigetac Novski. Ukupan pad broja stanovnika u tim selima iznosio je 8,4%.

Najmanji je pad stanovnika u naseljima koja pripadaju općini Popovača (ukupno 1,9%), osobito u Osekovu (1,3%). Uostalom, iz te je općine jedino naselje u Parku prirode, Donja Gračenica, koje je u tom razdoblju povećalo broj stanovnika (za 34 osobe ili za 4,3%).

Osim pada broja stanovnika, zabilježen je i pad broja kućanstava. Godine 2001. cijelo ovo područje imalo je 2 369 kućanstava, tj. u posljednjih deset godina broj kućanstava se smanjio za 525. Prosječna veličina kućanstva ostala je neizmijenjena, te iznosi i dalje 2,8 članova.

Podatci govore da se u demografskom smislu nastavlja gotovo stoljetni trend opadanja broja stanovnika. Dakle, daleko smo od nekih pozitivnih znakova u tom pogledu na području Lonjskog polja. Nesumnjivo je da su u spomenutom značajnom padu sudjelovali, osim “klasičnih” uzroka poput starog stanovništva, emigracijskih procesa, gospodarske inertnosti, i ratna stradanja i procesi potaknuti ratnim zbivanjima na ovom području. Ne zaboravimo da je dio područja Parka prirode bio nekoliko godina okupiran.⁸

Konačni pravi podaci koji će biti objavljeni 2002. godine sigurno neće izmijeniti ukupno deprimantnu demografsku sliku kraja.

BILJEŠKE

¹ Vidi iduću fusnotu.

² Prema dokumentaciju koju smo dobili od naručitelja projekta, unutar Parka prirode Lonjsko polje nalaze se još dva naselja. To su: JABLANAC i KOSTRINJA. Naselje Jablanac je do 1980. godine bilo samostalno naselje pod imenom Jablanac Jasenovački, a onda je pripojeno naselju Mlaka. Kostrinja je sastavni dio (zaselak) naselja Osekovo.

³ Na samom kraju teksta demografske analize nalazi se “dodatak” s podacima o broju stanovnika i kućanstava iz popisa 2001. To su, dosad, jedini objavljeni podaci popisa.

⁴ Bročice su se razvijale kao prigradsko naselje Novske, s kojom su fizičnomski i funkcionalno povezane.

⁵ Izraz “ista općina” odnosi se na nekadašnje “velike” općine. Dakle, ne odnosi se na današnji teritorijalno-administrativni ustroj.

⁶ Poznato je da je aktivnost poljoprivrednog stanovništva uvijek viša od aktivnosti nepoljoprivrednog stanovništva. Naime, za poljoprivrednika nema dobnog ograničenja aktivnosti.

⁷ Čitateljima smo dužni objasniti postojanje dvaju podataka o broju stanovnika u tablici 17 u prilogu. Naime, od 2001. godine. Državni zavod za statistiku je, zbog ujednačavanja temeljnih definicija popisa s definicijama koje se koriste u popisima u europskim zemljama prikupljao podatke prema novoj definiciji stalnog stanovništva, ali je “omogućio” i podatak prema definiciji koja se koristila do uključivo 1991. Zato u tablici postoji podatak o ukupnom broju popisanih osoba i podatak o ukupnom broju stanovnika naselja popisa. Ovaj drugi podatak, koji je jedini usporediv s podacima prijašnjih popisa, uključuje stanovnike popisane po načelu prisutnosti, ali i odsutnosti godinu dana i dulje iz mjesta stanovanja, kao i gospodarsko-prometnu povezanost s kućanstvom. Vidjeti: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. Prvi rezultati po naseljima. *Statističko izvješće 1137*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2001.

⁸ Danas još ima miniranog područja, što objektivno sprečava povratak odbjelog pučanstva.

LITERATURA

- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1981.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1991.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. Prvi rezultati po naseljima. *Statističko izvješće 1137*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2001.